

zvykem dávat jméno po babičce a dědečkovi, příjmení odkazovalo k širší sociální jednotce – rodině, do níž jedinec patří. Označení příjmením tak díky představě o sdílení biogenetické substanci – krvi, odkazovalo k charakteristickým morálně-volním vlastnostem jedince, které sdílí se svými předky. Protože bulharští Češi se identifikují spíše přezdívkami než oficiálními jmény, je část textu věnována také tématu přezdívek. Autorka identifikuje několik druhů přezdívek, patronymické, profesní a situační, vztahující se na všechny členy rodiny, a přezdívkou vztahující se ke konkrétnímu jedinci na základě některé jeho výrazné vlastnosti.

Recenzovaná kniha jistě nemá ambici být vyčerpávající etnografií bulharských Čechů v první polovině 20. století, ale právě ve spojení s texty, které již z dílny autorské dvojice manželů Jakoubkových vyšly v uplynulých letech, takovou etnografii tvoří. Nutno říci, že takové poctivé etnografické práce je v českých vodách pomálu.

Gabriela Fatková

Marta Kolářová (ed.): *Revolta stylem. Hudební subkultury mládeže v České republice.*

Sociologické nakladatelství (SLON) + Sociologický ústav AV ČR, Praha 2011, 264 s.

Po sociálním zázemí alternativní hudby šedesátých až osmdesátých let minulého století – především folku (Z. R. Nešpor: *Děkuji za bolest...* CDK, Brno 2006) a rock'n'rollu (Miroslav Vaněk: *Byl to jenom rock'n'roll?* Academia, Praha 2010) – se systematické akademické pozornosti dostalo také novějším hudebním a životním stylům,

kteří do českého prostředí začaly pronikat nejdříve v osmdesátých letech a zmasověly až po politickém převratu: punku, freetechnu, hip hopu a hudbě spojené s hnutím skinheads. Tento zájem je dozajista pozitivní (byť je z části jen důsledkem takového rozmachu akademického výzkumu, že je možné studovat prakticky úplně vše), v konkrétní podobě recenzované publikace s sebou nicméně nese přinejmenším dvě slabiny plynoucí z toho, že autorky a autor jednotlivých kapitol vycházejí prakticky výlučně z angloamerické literatury. To sice (1.) odráží tamní dlouhodobý rozvoj tzv. kulturních studií, avšak vede k pomíjení domácí produkce, která rozhodně není tak marginální (či absentující), jak se kniha snaží naznačit. Signifikantní je, že necituje ani dvě výše uvedené syntézy, které zachycují velkou část starší literatury (byť o pouze analogických tématech), natož řadu především etnograficky orientovaných studií, publikovaných například v *Lidech města*. Výhoda spočívající v dobré znalosti vývoje zahraničních studií (hudebních) subkultur, která je přítomná především v úvodním textu Marty Kolářové, se tak nechtěně stává rovněž svazující maskou, skrz kterou nejsou vidět odlišné přístupy – byť by se k nim autoři mohli stavět odmítavě. S tím souvisí i to, že (2.) západní (především opět angloamerický) svět je chápán jako výlučný zdroj exportu uvedených stylů, které jsou v českém prostředí nanejvýš dotvářeny. I to je jistě pravdou, zapomíná se však na možné srovnání s dávnějšími obdobnými subkulturami mladých (kromě různých verzí folku a rocku uvedme například ještě starší jazz nebo trampske hnutí, v prvním případě opět import, ve druhém šlo o čistě českou záležitost), které s popisovanými fenomény vykazovaly mnohdy až překvapivé

strukturní souvislosti. Jejich rozkrýtí by nás možná přivedlo ke skutečné alternativní sociologii, již prosazoval Milan Petrušek (*Alternativní sociologie*. KOS, Praha 1992), zatímco takto se namnoze nejedná o víc než opakování zavedených západních vzorů.

Úvodní kapitola Marty Kolářové vcelku přehledně, byť v nutné zjednodušující zkratce informuje o vývoji kulturních studií (hudebních) subkultur, právě v ní – respektive v komparativním závěru z pera téže autorky – se však nejvýrazněji projevují nedostatky způsobené výše zmíněnou jednostrannou orientací. Hudební subkultury tak jsou považovány za výlučnou záležitost pozdně moderní společnosti, z jejich výzkumu jsou (podobně jako v případě studií sociálních hnutí) „automaticky“ vyřazovány náboženské fenomény, zatímco neméně automaticky se počítá s jejich stratifikačním základem atd. Příznačným projevem jsou také četné anglismy, v této kapitole například výraz „polní poznámky“ proto, co standardně označujeme jako „terénní deník“ (s. 41).

Jádrem knihy jsou nicméně čtyři konkrétní studie vystavené na analýzách kvalitativních interview a zúčastněném pozorování, proto se sluší věnovat větší pozornost právě jim. Vzhledem k autorské různosti, která s sebou nese odlišné dílčí zájmy i vstupní teoretická paradigmatata, přitom nemá smysl zvláště upozorňovat na jejich disparátnost, ta by měla být překonána teprve v sjednocujícím závěru celé knihy.

Michaela Pixová, dcera kytaristy české punkové legendy Visací zámek, při svém výzkumu punkové komunity bohatě využila askribované důvěrné znalosti a akcentovala především předěl způsobený listopadovým převratem. Historizující přístup, který je v knize spíše neobvyklý, má však i své

slabiny v podobě jisté idealizace předlistopadového hnutí odporu: například tvrzení o jeho oproštění od komerce (s. 48) je při vědomí prodeje punkových artefaktů například na burzách poněkud přepjaté, třebaže k větší komercializaci došlo nepochybně až v souvislosti s politickou, sociokulturní a konec konců i ekonomickou transformací. Pixová došla k závěru, že „v současné situaci velká část lidí ... účinně kombinuje subkulturní identitu s běžnými normativními cíli, jako je vzdělání, kariéra či rodinný život“ (s. 75), což víceméně platí i o všech ostatních studovaných subkulturách.

Jako hlavní výzkumnou otázku si tento problém položil rovněž Ondřej Slačálek, jehož kapitola o freetechnu představuje teoreticky asi nejpromyšlenější text celé knihy: autor k analýze přistupuje prostřednictvím „zdrojových“ či „osových“ pojmů (konceptů) autonomie, technologie, hedonismu a spirituality. Dospívá k závěru, že technaři nejsou „rebely proti autoritě otce a matky, ale důslednými dětmi liberálních rodičů“, „freeteknu tak můžeme rozumět jako reakci na hodnotové rozpory transformačního období devadesátých let ... [a zároveň] ventilaci případných omezení, časově limitovaný únik“ (s. 103). Tomu odpovídá vztah k okolní společnosti a jejím hodnotám, vnitřní mocenská hierarchie a do jisté míry i politická participace, které se autor z vlastního zájmu věnoval podrobněji, ač musel připustit její v podstatě marginální charakter. V zásadě tak přitakává Kellerovu soudu, že přes deklaraci odporu vůči mainstreamové společnosti jde o formu alternativního konzumu, a nosná se její myšlenka jeho uchopení jako „specifického typu individualistické spirituality“, ačkoli ji sám Slačálek vzápětí popírá tvrzením, že „v českém prostředí by bylo velmi zavádějící

popisovat freetekno jako nové náboženské hnutí“ (s. 92) – to je jistě pravda, uvažujeme-li v emických kategoriích, funkcionalistický koncept implicitní religiozity však nic takového nepředpokládá a mohl by se stát dobrým východiskem pro neotřelé analýzy i dalších (hudebních) subkultur.

Dvě následující kapitoly, Anny Oravcové undergroundový hip hop a Petry Stejskalové skinheads, jsou kvalitativně slabší, příliš závislé na školních výzkumech a jejich prezentacích, z nichž vzešly. Přesto poskytují poměrně plastický obraz uvedených společenství, byť spíše v popisné než analytické rovině. Charakteristickým příkladem může být aplikace emického dělení hiphopové scény na mainstream a underground, jehož druhý proud měl vylučovat elitářství (s. 139), ačkoli v rámci dané komunity právě dnes již zaniklý klub Pantheon elitní charakter nepochybně měl, nebo „alternativní“ vymezování hiphopových hodnot (s. 143-144), které se ve skutečnosti příliš neliší od mládeže jako celku – zrovna těmto dvěma nedostatkům by se přitom šlo vyhnout, kdyby autorka využila koncepty a přístupy aplikované Slačálkem v předchozí kapitole. Také v případě kapitoly o skinheads se projevuje jistá idealizace (nepodléhají komercializaci, a i kdyby, „o to ve své podstatě nejde“; s. 199) a především nedostatek kontextuálního rozhledu, třeba v podobě ztotožňování dnes již marginálních neonacistických forem s nacionálním socialismem (s. 161; mělo by být explicitně uvedeno, že německým, protože dost odlišný nacionální socialismus existoval i jinde – včetně Československa) nebo údajné „velké vlny přistěhovalců“, která do českých zemí měla přijít v devadesátých letech (s. 167; ve skutečnosti šlo o pár desítek tisíc lidí). Vzhledem k tomu, že jde (ve všech čtyřech případech)

o začínající autory, kteří se nadto pustili do témat v českém prostředí dosud nepříliš studovaných, lze tyto nedostatky snadno pominout, a naopak ocenit etnografický vhléd do vnitřního světa alespoň zdánlivě uzavřených komunit, který tyto studie poskytují (včetně kritické dekonstrukce deklarované odlišnosti od většinové společnosti a jejich hodnot).

Závažnější výhrady mám naproti tomu vůči závěrečnému textu editorky knihy, protože místo očekávaného kontextuálního zarámování a analytického rozboru neposkytla víc než souhrn poznatků jednotlivých kapitol, respektive srovnání míry konformity jednotlivých subkultur s majoritou. Jejich apolitičnost s marginálními politicky angažovanými proudy, absence generační revolty, faktická konformita vůči mainstreamu i vnitřní strukturace jsou až příliš jasné, než aby bylo nutné je opakovat bez případných dalších, hlubších analýz, zatímco kategorie třídního původu byla ze západní literatury převzata zcela zbytečně, protože v našich poměrech se v těchto kontextech nikdy neuplatňovala (na rozdíl třeba od prvorepublikového trampského hnutí, nebo naopak poválečného jazzu). Stejně tak sporné jsou i dva hlavní momenty, díky nimž studované subkultury údajně představují alternativu vůči mainstreamu: konzumace drog a neotribalismus (s. 231-237), protože je dobře známo, že přinejmenším marihuanu vyzkoušely asi čtyři pětiny české mládeže a ani vrstevnické skupiny nejsou ničím výjimečným. Analýzu by naproti tomu zasluhovalo implicitně náboženské fungování subkultur (i Kolářová ostatně hovoří třeba o „posvátném času“, s. 227 – ovšem bez jakéhokoli hlubšího rozboru) a jejich vztah k zahraničním zdrojům, jejichž přejímaným strukturám a artefaktům periferní

recipienti mnohdy přikládají lokálně specifické obsahy či formy (tento problém je ale spoň naznačen na s. 238-242). Vinou této nedostatečnosti je *Revolta stylem* pouhým příslibem hlubšího sociologického i historického studia současných nebo zvolna pomíjejících hudebních subkultur české mládeže, i tak je to ale kniha podnětná

a pro zájemce o daná společenství nepominutelná. Budiž autorkám i autorovi přáno, ať brzy překonají sami sebe a důkladně provedený terénní výzkum doplní také neméně hodnotnou vědeckou analýzou, k níž se zatím nejvíc přiblížil Ondřej Slačálek.

Zdeněk R. Nešpor